

РОЛЯТА НА СЛУЖБИТЕ ЗА СЪВЕТИ В ЗЕМЕДЕЛИЕТО ЗА РАЗВИТИЕ НА МАЛКИТЕ ЗЕМЕДЕЛСКИ СТОПАНСТВА В БЪЛГАРИЯ

Виолета Дириманова

Аграрен Университет, Факултет Икономика, Бул. Менделеев 12, 4000 Пловдив, България,

E-майл: violeta_dirimanova@yahoo.com

ROLE OF THE NATIONAL AGRICULTURAL ADVISORY SERVICES FOR DEVELOPMENT OF THE SMALL SCALE FARMERS IN BULGARIA

Violeta Dirimanova

Agricultural University, Faculty of Economics, Mendeleev str. 12, 4000 Plovdiv, Bulgaria,

E-mail: violeta_dirimanova@yahoo.com

ABSTRACT

The role of the National Agricultural Advisory Services is to ensure the European Commission that there is sufficient capacity to provide advices in the agriculture, as for both the completed Rural Development Programme (RDP) for 2007-2013, and for the new RDP 2014 – 2020. The purpose of this article is to analyze the role of the NAAS for the development of the small scale farmers. For this purpose, first, it will examine the legal basis for the farm advisory system in Europe and its application in Bulgaria, second, it will analyze the activity of the National Service for Agricultural Extension and (3) present two case studies under Measure 112 "Setting up of young farmers" and Measure 114 "Support for semi-subsistence farms undergoing restructuring" for the RDP (2007-2013).

Key words: NAAS, program for rural development, young and small scale farmers

Въведение

Повишаването на конкурентоспособността на земеделските производители е определящ фактор за оцеляване и разширяване на дейността им в изключително развития и конкурентен пазар на Европейския Съюз (ЕС). Общата селскостопанска политика на ЕС изисква от българските земеделски производители да спазват и прилагат редица стандарти на Общността. Изпълнението на тези стандарти е условие както за продължаване на дейността им, така и за получаване на финансова подкрепа.

От 2012 г. земеделските стопани, които получават директни плащания, следва да спазват и законоустановените изисквания за управление, изброени в приложение II на Регламент (ЕО) № 73/2009 на Съвета от 19 януари 2009 г., т.е. от 2012 г. започва да се прави връзка между законоустановените изисквания за управление и директните плащания, които получава земеделският стопанин. Когато не са спазени законоустановените изисквания за управление, в който и да е момент през дадена календарна година и това неспазване е резултат на действие или бездействие, за което пряка отговорност носи земеделският стопанин, подал заявлението за подпомагане през съответната календарна година, общата сума на директните плащания, които са предоставени или следва да бъдат предоставени на този земеделски стопанин се намаляват или не се изплащат (ADE, ADAS, Agrotec and Evaluators, 2009).

Съгласно Регламент на Съвета № 1306/2013 на Европейския парламент и на Съвета от 17 декември 2013 г. *относно финансирането, управлението и мониторинга на общата селскостопанска политика*, с цел повишаване осведомеността на земеделските производители е необходимо държавите-членки да установят широкообхватна система за съвети в земеделието, която да консултира бенефициентите. Системата за съвети в земеделието следва да покрива най-малко изискванията и стандартите, влизащи в обхвата на т.нар. кръстосаното съответствие, както и мерките на ниво индивидуално стопанство,

предвидени в програмите за развитие на селските райони. Системата може да покрива и определени елементи, свързани с адаптацията и смекчаването на последиците от измененията на климата, биологичното разнообразие, опазването на водите, с насърчаване на преобразуването на стопанства и на разнообразяването на тяхната икономическа дейност, както и с управление на риска и въвеждане на подходящи превантивни действия в случай на природни бедствия, катастрофи, болести по животните и растенията. Земеделските производители следва да се включват в системата за съвети в селското стопанство на доброволни начала. Всички земеделски производители, дори тези, които не получават подпомагане по ОСП, следва да имат право да участват в системата. За да се обезпечи ефективността на системата, съветниците следва да притежават съответните квалификации. Системата за съвети в земеделието трябва да гарантира, че земеделските производители имат достъп до съвети, които вземат предвид специфичното положение на тяхното стопанство (Labar, et al, 2012).

Всичко това поражда сериозната нужда от консултантски услуги в подкрепа на въвеждането на необходимите стандарти и устойчивото управление на земеделските стопанства. В България, Националната Служба за Съвети в Земеделието (НССЗ) е структурата към Министерство на Земеделието и Храните (МЗХ), която предлага консултантски услуги и член към Системата за съвети в земеделието на Европа. Ролята на НССЗ е да гарантира пред Европейската комисия, че има достатъчен капацитет за предоставяне на съвети в земеделието и ще участва активно за успешното прилагане на новата ПРСР (2014-2020).

Материал и Методи

Целта на статията е да анализира ролята на НССЗ за развитието на малките земеделски производители. За тази цел, (1) ще се разгледа нормативната база за Системата за съвети в земеделието в Европа и нейното приложение в България, (2) ще се анализира дейността на Националната служба за съвети в земеделието и (3) тяхната роля на примера на два случая по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери“ и мярка 114 „Подпомагане на полупазарни стопанства“ от ПРСР (2007-2013). За целта ще се използват източници от годишните доклади на НССЗ и доклади от МЗХ за ПРСР (2007-2013) за да се направи обзорен анализ на дейностите на службата за съвети в земеделието в България и интервюта с двама земеделски производители, участвали по мярка 112 и мярка 114.

Резултати

НССЗ е структурата към МЗХ, която предлага консултантски услуги на земеделските производители. Мисията и е „да подпомага прилагането на държавната политиката в аграрния сектор и постигането на заложените от МЗХ приоритети и цели за осъществяване на ефективно и конкурентно земеделие в Република България, като предлага на земеделските производители качествени консултантски услуги, актуална и полезна информация, обучение и техническа помощ“ (Доклад на НССЗ, 2013). В края на 2013 г. специализираната администрация е организирана в Главна дирекция „Съвети в земеделието“ с 27 регионални офиси и 3 отдела на централно ниво - „Координация на дейности“, „Дейности по национални и европейски програми“ и „Аналитична лаборатория“. Целевите групи, към които са насочени техните дейности, са: средни и дребни стопанства, пазарно и полупазарно ориентирани; стартиращи и млади фермери; земеделски стопанства въвеждащи агроекологични практики и биологично земеделие; и земеделски стопанства в планинските райони. След 13 годишен опит, НССЗ предлага комплексен пакет от консултантски услуги, включващ консултации от създаването на фермата до нейното пълно обслужване в агрономически, животновъден и агроикономически аспект. Чрез предоставянето на тези

консултантски услуги се изпълняват поетите задължения от България за изграждане на функционираща и достъпна система за консултации в земеделието.

През 2013 г. общо 19 494 лица са консултирани от служителите на НССЗ и са получили 79 311 консултации. Средно едно лице е получило 4 консултации. За разглеждания период делът на консултациите дадени в офиса са 90 %, а на терен е 10% (Доклад на НССЗ 2013). Делът на консултираните лица, чийто стопанства са до 1 Икономическа единица (ИЕ) или този на консултираните лица, чиито стопанства са между 1 и 4 ИЕ е приблизително еднакъв около 47%. Групата стопанства до 1 ИЕ получават подходящи консултации от службата и възможност да инвестират в разширяване на стопанството по мерките от новата ПРСР (2014-2020). За повечето от тях платените консултации са трудно достъпни и НССЗ е единствената възможност да получат подкрепа за развитие на бизнес в областта на селското стопанство. Земеделските стопанства с размер до 4 икономически единици са също дребни земеделски стопани, които се нуждаят най-много от консултации, но поради малките обеми на стопанствата и приходите им не са целева група на частните консултантски компании. За тях НССЗ е единствената възможност да получат подкрепа за развитие на бизнес в селското стопанство чрез предоставянето на безплатни консултации и професионални съвети.

Броя на консултираните лица, които обработват земя до 5 дка, през 2013 г., според данни от доклада на НССЗ за 2013 г., са 51,14% земеделски стопани, следван от дела на тези обработващи между 10 и 50 дка земя – 31,51%. Останалите 17,34% се делят между стопаните обработващи между 5 и 10 дка.

Интересът към мерките от ПРСР е значително голям за 2013 г., както е било и за 2012 г. Най-голям интерес и най-много консултации са предоставени отново по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” – 20395 бр. (62%), което е с 27% намаление спрямо 2012 г. На второ място са консултациите по мярка 112 „Създаване на стопанства на млади фермери” – 4928 консултации (15%) като се наблюдава увеличение с 3% спрямо 2012 г. Част от консултациите са дадени на вече одобрени млади фермери за успешното изпълнение на проектите им. На трето място са дадени консултациите по мярка 121 „Модернизиране на земеделските стопанства” – 2982 (9%), което е с 16% увеличение спрямо 2012 г. На четвърто място са дадените консултации по мярка 214 „Агроекологични плащания” – 2250 (7%), което е с 57% увеличение спрямо 2012 г. според доклада на НССЗ за 2013 г. От стартиране на мярка 143 „Предоставяне на съвети и консултации в земеделието в България и Румъния” на 3.04.2008 г. до края на 2013 г. са предоставени безплатно 16794 броя комплектни консултантски услуги¹, като за мярка 112 „Създаване на стопанства на мади фермери” са били 4406 бр., за мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране” са били 9341 бр., за мярка 214 „Агроекологични плащания” са 2841 бр. и мярка 121 „Модернизация на земеделските стопанства” – 206 бр (Доклад на НССЗ, 2013).

За настоящата статия са направени интервюта с двама земеделски производители, които са участвали по ПРСР (2007-2013). Единият е участвал по мярка 112, а другия по мярка 114 на ПРСР (2007-2013) с помощта на Областните служби за съвети в земеделието. Първото интервю е на *земеделски производител участвал по мярка 112*, който е създал ферма за охлюви. Земеделският производител споделя, че проектът е бил изготвен от Областната служба за съвети в земеделието в Пловдив. Специалистът, който го е изготвил

¹ За изпълнен пълен комплект от съветнически услуги по мярка 143 следва да се счита всеки един пакет от предоставени услуги включващи: предварителна консултация, преглед на необходимите документи, посещение на място, в случай на необходимост, изработване на БП/ план за развитие/, обучение на кандидата, попълване на формата за наблюдение и оценка по мярка 143 по образец (приложение № 7), окомплектоване на цялата документация и подписване на приемно-предавателния протокол.

проекта е бил много добър, макар че за първи път е правил проект за охлюви. Заедно с кандидат-фермера са изработили бизнес план за ферма за охлюви на площ около 6000 кв². След одобрението на проекта по мярка 112 през януари 2010 г., през април е бил преведен първия транш на стойност 24500 лв. Веднага е започнато изграждането на фермата. Тези пари не са били достатъчни и се е наложило да се изтегли още толкова кредит. Заемът е бил отпуснат трудно, защото фермата тепърва се създавала. Продукцията с договор е била реализирана в частен институт в гр. Кераско, Италия, откъдето са били купени мрежите и репродукторите. През 2011 г. е бил завършен пълен цикъл на производство, но реализацията е осъществена през 2012 г. на цена 4,20 евро за килограм охлюви. Продажбата е била много добра за земеделския производител, който продължава да инвестира в неговата ферма за охлюви. Според него, мярка 112 по ПРСР е особено подходяща за подпомагане на младите и малки стопани, при която правилата са много ясни – правиш толкова, получаваш толкова. Земеделският производител споделя, че е изключително доволен от мярката, въпреки трудностите за създаването на такъв тип стопанства и изпълнението на неговия бизнес-план.

Вторият *земеделски стопанин е участвал по мярка 141 „Подпомагане на полупазарни стопанства в процес на реструктуриране”*. Той е кандидатствал само по мярка 141, тъй като само за тази мярка не се изисква производителя да бъде изцяло свободен за отглеждане на културите в неговото стопанство. Земеделският производител отглежда 16 декара житни култури и 5 декара зеленчуци. В тези 16 декара две поредни години отглежда мека пшеница, и зеленчуци, като 2 декара тикви, 2 декара градински пипер и 1 декара оранжерийни домати. Със средствата от мярката земеделският производител си закупува семена за зеленчуците, найлон за оранжерии и препаратите, с които се наторяват домовете и пипера. Средствата са достатъчни да покрие всички разходи, свързани с отглеждането на културите. Продукцията се реализира на борсата близо до неговото стопанство. Проектът е бил изготвен от Областна служба за съвети в земеделие в гр. Хасково. Производителя е доволен от мярка 141, тъй като мярката е удобна, за производители, които се занимават с други дейности различни от земеделското производство. Тя няма намерение да увеличава стопанството, защото целта на стопанство е да носи допълнителни доходи към семейния бюджет. Но за да развиеш този бизнес и да печелиш добри пари, мярка 141 не е най добрият избор, тъй като тя е за хора, които се занимават с нещо друго и просто си подпомагат, чрез отглеждане на земеделски култури.

На основа на тези два казуса, може да обобщим, че мерките по ПРСР са основен помощник за младите и малки земеделски производители. Тези мерки са добре разработени от експертите от НССЗ, които са основни консултанти на всички желаещи производители да участват по тях. Мерките, които подпомагат малките земеделски производители, ще продължат и през следващия програмен период по ПРСР за периода 2014-2020 г.

Заклучение

Системата за съвети в земеделието на земеделските производители цели да покрие елементи, свързани с адаптацията и смекчаването на последиците от измененията на климата, биологичното разнообразие, опазването на водите, с насърчаване на преобразуването на стопанствата и на разнообразяването на тяхната икономическа дейност, както и с управление на риска и въвеждане на подходящи превантивни действия в случай на природни бедствия, катастрофи, болести по животните и растенията. Земеделските производители следва да се включват в системата за съвети в селското стопанство на доброволни начала. Всички земеделски производители, дори тези, които не получават подпомагане по ОСП, следва да имат право да участват в системата. За България, НССЗ е основен представител в Системата, оторизирана да консултира земеделските производители и да ги информира за новостите свързани с кръстосаното съответствие, биологичното разнообразие, опазването на водите и др., да ги обучава и да предлага техническа помощ за

подпомагането им. След направени задълбочени интервюта със земеделски производители участвали по мярка 112 и мярка 114 в ПРСР за периода 2007-2013, може да обобщим, че подкрепата на експерти от областните служби за съвети в земеделието е от важно значение за младите и малки земеделски производители. Компетентните консултации са основа за успеха на бизнес плана и за получаване на финансова помощ, както и за успешното реализиране на плана на практика. Ролята на НССЗ е гарант пред Европейската комисия, че капацитета от експертите за предоставяне на съвети в земеделието е добър и службата с техните опитни служители ще участват активно за успешното прилагане на новата ПРСР (2014-2020).

Литература

1. МЗХ, (2007), Национална програма за развитие на селските райони (2007-2013)
2. НССЗ (2013). Доклад за извършена дейност на НССЗ за 2013 г., Публикуван в страницата на НССЗ.
3. ПРСР (2009), Годишна работна програма 2009 г. на НССЗ във връзка с мярка 143 „Предоставяне на съвети и консултиране в земеделието в България и Румъния 2007-2009“ на ПРСР на Република България 2007-2013 г.
4. ADE, ADAS, Agrotec and Evaluators, (2009), *Evaluation of the Implementation of the Farm Advisory System - final report*.
5. Dirimanova (2014), *AKIS inventory for Bulgaria*, PRO AKIS project funded by Seventh Framework Programme.
6. Labar, K., Dirimanova, V. and I. Theesfeld, (2012), *The role of Bulgaria's extension services in supporting the CAP*, Outlook on Agriculture, vol. 41, no. 1, pp 21-35.
7. Marinov, L. (2011) Analytical report for Bulgaria in FAO provided by Director of NAAS.
8. www.naas.government.bg
9. www.prsr.bg